

Acara'nın Yakın Tarihine Ait Bir Belge

Yunus ZEYREK

Acara, 1878 yılına kadar kesintisiz olarak Osmanlı Devleti hakimiyetinde yaşadı. Batum şehri, uzun yıllar Kafkasya Türklüğünün buluşma yeri ve İstanbul kapısı rolünü oynadı.

Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1877-78) Rus-Gürcü birleşik kuvvetlerine karşı kahramanca savaşan Acara, Berlin Antlaşması'yla savaş tazminatı yerine Kars ve Ardahan illerimizle birlikte Rusya'ya terk edildi. Bölge, 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'yla Türkiye'ye iade edildi. Yapılan halk oylamasında ahalinin kahır ekseriyeti, Türkiye katılma lehinde oy kullandı.¹

Mondros Mütarekesi'yle (30 Ekim 1918) ordumuz Batum'u boşalttı. 24 Aralıkta şehir İngilizler tarafından işgal edildi. Atatürk, Misak-ı

Millî sınırları içindeki Batum'un bu şekilde elden çıkmasını protesto etti.

Acaralılar, Kars'ta kurulan Millî İslâm Şûrası'na katılarak mahallî yönetimlerini kurdular. Batum'da çıkan **Sadayi Millet** gazetesi, Kars Millî İslâm Şûrası'nın yayın organıydı.

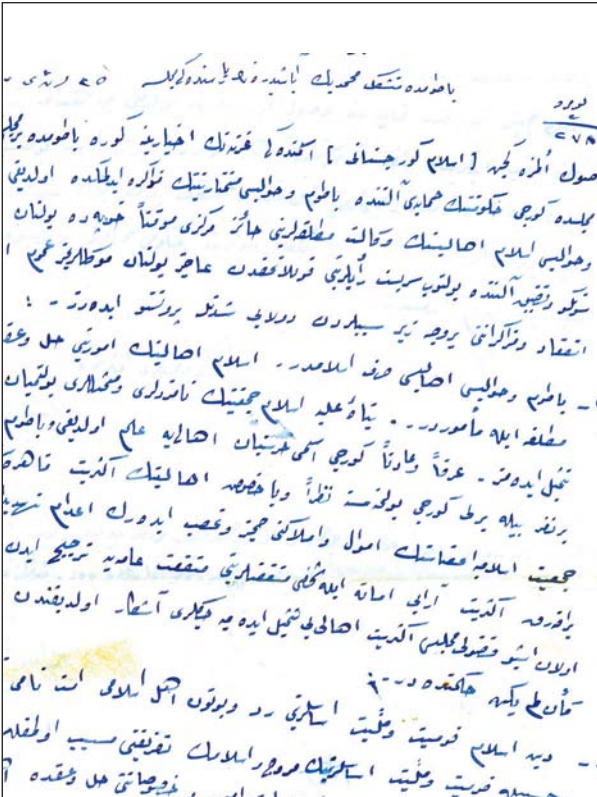
Acara halkı, 1919 Aralık ayında beş milletvekili seçerek, son Osmanlı Meclisine gönderdiler. Doğuda zayıflayan İngilizler, burayı da terk etme kararı aldılar; şehri 1 Temmuz 1920'de Gürcülere teslim ettiler. Acara halkı bu teslimiyeti kabul etmedi; İslâm cemiyeti etrafında toplanarak mücadeleye başladı. Bu arada Gürcistan'da iç karışıklıklar baş gösterdi. İktidardaki milliyetçi hükûmet sarsılıyordu. Nihayet 25 Şubat 1921 tarihinde Tiflis, Bolşevik kuvvetler tarafından işgal edildi ve Gürcistan Sovyetler Birliği'ne katıldı.

Türk askeri, 11 Mart 1921 tarihinde alkışlar arasında Batum'a girdi.

16 Martta Moskova'da Türkiye-Rusya arasında Dostluk Antlaşması imzalanmış ve Acaristan, bir muhtar cumhuriyet şeklinde Sovyet Gürcistan'ına bırakılmıştı. Kâzım Karabekir'in Kızılordu komutanıyla yazışmalarına bakılırsa, Moskova Antlaşması'na imza atan Türk delege hey'etinin bu tasarrufundan Ankara hükûmetinin haberi yoktur. Nitekim TBMM'de bulunan Batum milletvekilleri, bu antlaşmayı **"muzır ve âmâl-i milliyyeye aykırı"** bularak karşı çıktılar.

Tiflis'i terk ederek Batum'a gelmiş olan Gürcü hükûmet üyeleri, 17 Martta buradan vapurla kaçtılar.

Bugün Acaristan, muhtariyeti elinden alınmış, hakim Gürcü unsuru tarafından ezilen bir toplum hâline gelmiştir. Kendi isimleriyle kayde-

dilmemekte, hatta topluca Hristiyan edilmektedirler. Türk kamuoyu tarafından yeteri kadar bilinmeyen bu konuda Gürcistan her fırsattan istifadeyle ülkemizde yaşayan Acara muhacirlerine yönelik propagandadan geri kalmamakta, az da olsa etkili olabilmektedir.

Bir ibret numunesi olmak üzere, Acara ahalisinin mücadele tarihinden altın bir sayfayı teşkil eden Batum İslâm Cemiyeti'ne ait bir belgeyi, olduğu gibi aşağıya alıyoruz (Dipnotlar bize aittir).

Bismillah

BATUM'DA MÜTEŞEKKİL MEHMED BEY ABAŞİDZE'NİN² RİYASETİNDEKİ MECLİSE

Son elimize geçen İslâm Gürcistanı ismindeki gazetenin³ ihbarına göre Batum'da bir Meclis-i Umumî teşekkül etmiş. İşbu Meclis'de, Gürci hükûmetinin himayesi altında Batum ve havalisi muhtariyetinin müzakere edilmekte olduğu anlaşılmalıdır.

Biz umum Batum ve havalisi İslâm ahalsinin vekâlet-i mutlakalarını hâiz, merkezi muvakkaten Hopa'da bulunan İslâm Cemiyeti el'an süngü ve tazyik altında bulunup serbest reylerini kullanmaktan âciz bulunan müvekkilimiz umum ahali nâmına mezkûr Meclis'in in'ikad ve müzakerâtını ber-vech-i zîr sebeplerden dolayı şiddetle protesto ederiz.

1. Batum ve havalisi ahalsi sırf İslâm'dır. İslâm ahalinin umurunu hall ve akde İslâm Cemiyeti vekâlet-i mutlaka ile memurdur. Binaenaleyh İslâm Cemiyeti'nin namzedleri ve mümessilleri bulunmayan bir meclis, İslâm milletini temsil edemez. Irken ve âdeten Gürci ismi, Hristiyan ahaliye alem olduğu ve Batum ve bilhassa havalisinde bir nefer bile yerli Gürci bulunmamasına nazaran ve bâ-husus ahalinin ekseriyet-i kahiresini temsil ve teşkil eden Cemiyet-i İslâmiye azasının emvâl ve emlâkini hacz ve gaspederek idam tehdidâtıyla tehdide maruz bırakarak ekseriyet-i ârâyı emâne ile şahsî menfaatlerini, menfaat-i ammeye tercih eden akl-ı kalîlden ibaret olan işbu fuzulî Meclis, ekseriyet-i ahaliyi temsil edemeyecekleri âşikâr olduğundan ittihaz olacak mukarrerât ke-en-lem-yekûn hükmündedir.

2. Din-i İslâm, kavmiyet ve milliyet esaslarını red ve bütün ehl-i İslâm'ı **emn** nâmı tahtında cem eylemiş olmak hasebiyle kavmiyet ve milliyet esaslarının mürevvec ve İslâm'ın tefrikini müseyyeb olmakla şer'ân ve âdeten münafık sıfatıyla mahkûm ve bâ-husus ehl-i İslâm'ın umur ve hususâtını hall ve akde ehil olmayan gayri-müslim bir hükûmetin velâyetine istinâd eden bir meclisin ârâ ve kararları hiçbir hükmü ifade edemeyecek ve binaenaleyh İslâm ahalinin mutâ olması lâzım gelmeyeceği cihetle ke-zalik işbu Meclis'in mukarrerâtı lağvıdır.

3. Hukuk-i düvel ahkâmı mevzuu ve el'an usul-i câriyesi mucibince bir zümre-i halkın ahden merbut olduğu bir devletden diğerinin tabiiyetine geçmesi, o halkın arzu-yi umumîsinin serbest bir surette temsiline vâbestedir. Batum ve havalisi İslâm ahalsi, 1334/1918 senesinde arzu-yi umumisiyle teşrik-i hayat edeceği hey'et-i ictimaiye-yi izhar ve tâyin eylemiş⁴ ve âhiren Türkiye, Düvel-i Mü'telife mütarekesini⁵ müteakip, Düvel-i İ'tilâfiye'nin Batum havalisini fuzulen işgalleri esnasında (Nisan 1920) her kaza ve nahiyedeki İngiliz mümessil-i siyasîleri tarafından musaddak ârâ-yi umumîyesiyle de işbu tezahürâtını te'yid eylemiş ve işbu arzu her türlü vasıtayla hatta silâhla müdafaa edilmiş ve el'an edilmekte olmakla meşiyet bulunduğundan Gürci hükûmetinin ve ona istinâd eden Batum'daki Meclis'in, işbu hukuk-i düvel kavaidine ve en son kabul edilen prensiplere⁶ tecavüz telâki ediliyor.

4. Gürci hükûmeti henüz beyne'l-düvel istiklâlini tasdik etdirememiş bir hey'et-i ictimaiye hâlinde bulunmasına göre her zaman ve her surette kendisinden âyâ ve mücanebet eden diğer bir cemiyeti himaye ve velâyetine almak ehliyet-i hukukiyesine malik bulunmadığı cihetle henüz meşruiyet kesbetmemiş olan bir hey'et-i ictimaiyenin velâyetinin gayri-meşru ve hukukî ve binaenaleyh böyle bir meclisin ictimainda ez-hukuk cebir ve tazyik ve ikrâha müstenid bulunmuş olduğundan mezkûr ahali, bu Meclis'in mukarrerâtını tanıyamaz ve ârâsını gaspedenleri tecziyeye şâyan görür.

5. El'an **Rusya** ve **Türkiye** beyninde cârî ve gayri-mefsub olan Brest-Litovsk Muahedesi ahkâmı, Gürci hey'et-i ictimaiyesini kabul, ve Türkiye-Gürcistan arasında mün'akid Trabzon Konferansı'nda işbu kabulü te'yid etmiş olduğu halde, gerek Brest-Litovsk Muahedesi ve gerekse Trabzon Mukavelenâmesi gayri-mefsub olduğu cihetle ahalinin arzu-yi umumisine ve muahedâta hod-be-hod tecavüz eden bir hey'et-i ictimaiye ve onun kuvvetiyle müteşekkil gayri-meşru Meclis'in muhtariyet şeklinde dahi olsa Gürci'ye ilhak ve irtibat için vereceği kararlar fuzuli olmakla, ahalinin işbu mukarrerâtı mevki-i fiile çıkarmamaya her vasıta ile gayret eyleyeceğini beyan eyleriz.

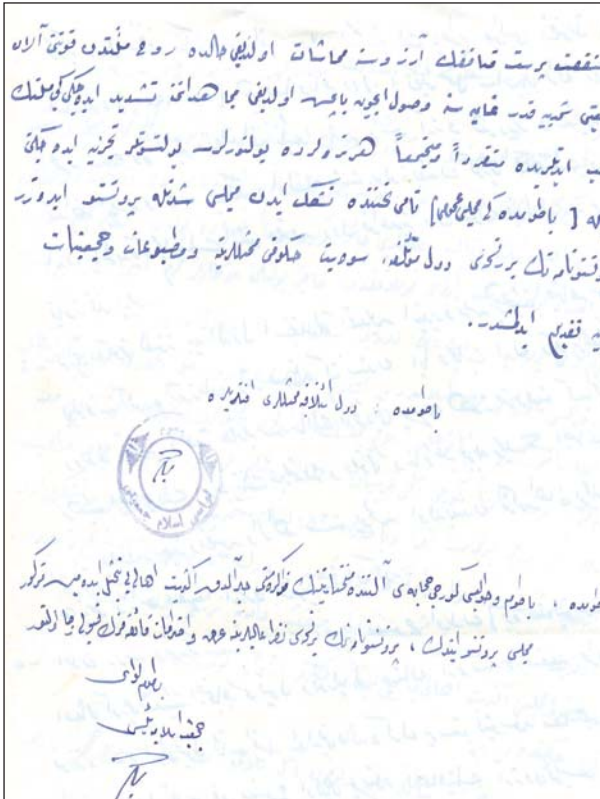
İşte bu beş sebepten dolayı Gürci hükûmetinin ücretli ve maaşlı memurları ve milletin hatta bir ferdini bile temsil edemeyecek sıfat ve mahiyetde olan eşhası bir yere toplayarak bütün saydığımız ahvâl-i mukarrere ve müsbeteyi çiğneyen Batum'daki Meclis'in dağılmasını teklif ediyoruz. Dağılmadığı ve Gürci süngü ve silâhının tazyikına istinâden ahalinin ârâ ve arzusunu gasben istimâl eden birkaç menfaat-perestin arzusuna mümaşât olundu-

ğu halde, kuvvetini ruh-i millettenden alan İslâm Cemiyeti, şimdiye kadar gayesine vüsûl için yapmış olduğu mücahedâtını teşfîd edeceği gibi milletin hakkını gasbedenleri de münferiden ve mütecâmian, her nerelerde bulunurlarsa bulunsunlar, tecziye edeceğini beyan ile Batum'daki Meclis-i Umumi nâmı tahtında teşekkül eden Meclis'i şiddetle protesto ederiz. İşbu protestonâmenin bire nüshası Düvel-i Mü'telife, Sovyet hükûmeti mümessillerine ve matbuat ve cemiyât-ı siyasîyeye takdim edilmiştir.

Batum'da Düvel-i İ'tilâfiye Mümessilleri Efendilere

Batum'da, Batum ve havalisi Gürci himayesi altında muhtariyetinin müzakeresini haber aldık. Ekseriyet-i ahaliyi temsil edemeyen mezkûr Meclis'i protesto etdik. Protestonâmenin bir nüshası nazar-ı âfîlerine arz ve ihtirâmât-ı fakamızın kabulü reca olunur.

Batum Livası Cemiyet-i İslâmiye Reisi
(Mühür ve imza)

KELİMELER

Âdeten: Gelenek olarak.

ahden: Söz verdiği gibi, gönüllü.

Âhiren: Sonradan.

Ahvâl-i mukarrere ve müsbete: Tespit etme ve kararlaştırma durumu

Akl-ı kalîl: Akli az.

Ârâ: Oylar, fikirler.

Ârâ-yi umumiye: Halkoyu, kamuoyu.

Arzu-yi umumî: Halkın genel arzusu.

Âyâ: Tereddüt, acaba.

Bâ-husus: Bilhassa, özellikle.

Ber-vech-i zîr: Aşağıda yazıldığı üzere.

Beyne'l-düvel: Devletler arası.

Cemiyât-ı siyasîye: Siyasî cemiyetler.

Düvel-i İ'tilâfiye: İ'tilâf devletleri.

Düvel-i Mü'telife: Birinci Dünya Savaşı'nda uyuşmuş devletler (İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya)

Ehil: Becerikli, ehliyetli.

Ehliyet-i hukukiye: Hukukî ehliyet.
Ekseriyet-i ahali: Halkın çoğunluğu.
Ekseriyet-i ârâ: Oyların çoğu.
Ekseriyet-i kahire: Ezici çoğunluk.
El'an: Şimdi, bugünkü günde.
Emân: Eminlik, güven.
Emn: Eminlik, rahatlık.
Emvâl ve emlâk: Mal mülk.
Eşhas: Şahıslar.
Gayri-mefsuḥ: Fesholunmamış, faaliyette.
Hall ve akde: Halletmeye ve anlaşmaya.
Hey'et-i ictimaiye: Sosyal topluluk, millet.
Hod-be-hod: Kendi kendine.
Hukuk-i düvel ahkâmı: Devletler hukuku hükümleri.
Hukuk-i düvel kavaidi: Devletler hukuku kaideleri.
İkrâh: Zorla iş yaptırma.
İlhak: Katılma.
İn'ikad: Bağlanma.
İrtibat: Bağlantı.
İstinâd: Dayanma, güvenme.
İttihaz: kabul ve itibar etme.
İzhar: Gösterme.
Ke-en-lem-yekûn: Hiç olmamış gibi.
Kesbetme: çalışıp kazanma.
Lağv: Boş, hükümsüz.
Meclis-i Umumî: Parlamento.
Menfaat-i amme: halkın menfaati.
Merbut: Bağlı.
Meşiyet: İstek, arzu.
Meşruiyet: Kamu vicdanına uygun.
Mevkî-i fiil: Hayata geçme, gerçekleşme.
Muahedât: Antlaşmalar.
Mucibince: Gereğince.
Mukarrerât: Kararlar, kesin hükümler.
Musaddak: Tasdik olunmuş, onaylanmış.
Mutâ: İtaat olunan.
Muvakkaten: Az bir zaman için, geçici.
Mücahedât: Vatan savunması, cihad.
Mücanebet: Bir tarafa çekilme.
Mümaşât: Birlikte hareket etme, uyma.
Mümessil: Temsilci.
Mümessil-i siyasî: Siyasî temsilci.
Mün'akid: Taraflar arasında akdedilmiş.
Münafık: İki yüzlü.
Münferiden ve mütecâmian: Fert ve toplu olarak.
Mürewvec: İtibar edilmiş.
Müseyyeb: İtibar edilmiş.

Müstenid: Bir şeye dayanan.
Müvekkil: Birini vekil tayin eden.
Müzakerât: Konuşmalar, müzakereler.
Namzed: Aday.
Şâyan: Münasip, yaraşır.
Şer'ân: İslâmî hükümlere göre.
Tazyik: Baskı, sıkıştırma.
Te'yid: Kuvetlendirme, destekleme.
Tecziye: Cezalandırma.
Tefrik: Ayırma, ayrı tutma.
Tehdidât: Göz dağı, korkutma.
Teşdid: Şiddetlendirme.
Teşrik-i hayat: Birlikte yaşama.
Tezahürât: Toplu gösteri.
Umur ve hususât: İşler ve hususlar.
Usul-i câriye: Yürürlükteki usuller.
Vâbeste: Bağlı olan.
Vekâlet-i mutlaka: Şartsız vekillik.
Velâyet: Başkasına söz geçirme.
Vüsûl: Varma, kavuşma.
Zümre-i halk: Halk tabakası. ●

- 1 Bkz. Yunus Zeyrek, **Acaristan ve Acarlar**, Ankara 2001, s. 28.
- 2 **Mehmed Abaşıdze**: Batum Sancağı beyleri ailesine mensup olduğundan Sancakbeyzade lâkabıyla anılan Mehmet Abaşıdze, Acara'nın muhtar bir yönetimle Gürcistan sınırları içinde yer İması fikriyle hareket etmiş, sonra Sovyet rejimi tarafından fecî şekilde ortadan kaldırılmıştır.
- 3 **İslâm Gürcistanı**: Mehmet Abaşıdze'nin kendi siyasî emellerinin neşir organı olarak Batum'da neşrettiği gazetedir.
- 4 Burada kastedilen, **Brest-Litovs Antlaşması** gereğince 12 Haziran 1918'de Kars, Ardahan ve Batum'da gerçekleştirilen halk oylamasıdır. Batum'da oy kullanan 4.312 kişiden 2.669'u Türkiye'ye ilhak; 160 kişi aleyhte, 1.483 kişi çekimser oy kullanmıştır. Üç sancak toplamında kullanılan 87.048 oyun 85.129'u Türkiye lehinedir.
- 5 **Mondros Mütarekesi**: 30 Ekim 1918'de imzalanan ve doğuda 1914 yılı-Birinci Dünya Savaşı öncesi sınırlarımıza çekilmeyi emreden meş'um mütareke.
- 6 **Wilson Prensipleri**: 1918'de ABD Başkanı Wilson'ın açıkladığı ve bütün milletlerin barış ve adalet içinde yaşamaşmalarına dair ortaya koyduğu ilkeler.

